

OSMANLI DEVLETİ VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE URFA'DA EĞİTİMİN TARİHİ GELİŞİMİ

Historical Development Of Education In Urfa During In The Ottoman Empire And The Republic Of Turkey

Prof. Dr. Yüksel KAŞTAN

Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, Antalya/Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8616-8968>

ÖZET

Urfa Osmanlı Devleti içinde eğitim açısından önemli bir yerleşim yeridir. Özellikle medrese eğitimi ve daha sonraki yıllarda batı tarzı okulların açılması ile Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişte il eğitim açısından önemli bir yere sahiptir. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Türk Ulusunun siyasi, sosyal, ekonomik ve hukuki yapısında olduğu gibi eğitim alanında da önemli gelişmeler olur. Mustafa Kemal Atatürk, gerçekleştirdiği inkılapların halk tarafından anlaşılması ve benimsenmesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin muasır medeniyetler seviyesine çıkması açısından eğitime daha büyük bir önem göstermiş, bu kapsamda ülkenin çağdaş ülkeler seviyesine ulaşabilmesi için milli ve laik bir eğitimi hedeflemiştir.

Bu araştırma nitel araştırma deseniinde doküman analizi metodu içinde tarama tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma Osmanlı Devleti'nin son döneminde ve Türkiye Cumhuriyeti sürecinde Devlet İstatistik Enstitüsü Nüfus Sayımı Verileri ve Devlet Planlama Teşkilatı verileri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada Cumhuriyet Dönemi'nde Urfa'da eğitimin tarihi gelişimi, okuryazar oranı, okul ve öğrenci sayıları, okul ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları, eğitim alanındaki gelişmeleri içeren verilerle sonuca varmak amaçlanmıştır. Çalışmanın sonunda Cumhuriyet Dönemi'nde Şanlıurfa'da eğitim göstergelerinin Türkiye ortalamasına göre gelişimi ile bu göstergelerin Urfa'nın gelişimine etkisine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Cumhuriyet, dönem, Urfa, tarih, eğitim, gelişme

ABSTRACT

Urfa is an important settlement place in terms of education within the Ottoman State. Especially in later years madrasa education and the transition to Western-style Republic of Turkey with the opening of school education has an important place in the province. As well as being in the political, social, economic and legal structure of the Turkish nation along with the declaration of the Republic, there will also be significant developments in the field of education. Mustafa Kemal Atatürk, the understanding by the public of the reforms carried out and adoption of the Republic of Turkey contemporary civilization has shown a greater emphasis on education in terms of the rise to the level aimed at a national and secular education to achieve the modern countries' level of the country in this regard.

This research was carried out using a scanning technique in the document analysis method in the qualitative research design. Working during the last period of the Ottoman Empire and the Republic of Turkey in the process of State Institute of Statistics Census was carried out using data and State Planning Organization data. The aim of the study was to reach the final result of education in Urfa during the Republican Period, including literacy rate, school and student numbers, number of pupils per school and teacher, and developments in education. Şanlıurfa education indicators in the end of the study period, with the development of the Republic of Turkey according to the average of this indicator is given to the effect on the development of Urfa.

Keywords: Ottoman, Republic, period, Urfa, history, education, development.

1. OSMANLI DÖNEMİ'NDE ŞANLIURFA'DA EĞİTİM ALANINDAKİ GELİŞMELER

Şanlıurfa ilkçağlardan beri köklü bir eğitim geleneğine sahiptir. İlin eğitim geçmişinde önemli bir yeri olan Harran Okulu, İslam egemenliği ile birlikte bilimsel çalışmaların gerçekleştiği bir "akademi" olmasının yanında Batı klasiklerini Arapça'ya çevirerek İslam dünyasına kazandırılmıştır. Harran Üniversitesinin kuruluşu, Emevi Halifesi Abdülaziz döneminde Harran'ın alınmasıyla başlamıştır. Abdülaziz, yanında getirdiği İskenderiye Okulu'ndan bir tabibe tıp alanında çalışmalar yaptırır ve Harran Tıp Okulu'nun

temelleri böylece atılmış olur. Burada yetişen bilim adamları dünyanın birçok bölgesindeki İslam kentinde tıp faaliyetleri yürütmüşlerdir.

Selçuklu ve Osmanlı döneminde inşa edilen medreselerle ilin sahip olduğu bu köklü eğitim geleneği sürdürülmeye çalışılmış, kent kültürel ve tarihi birikimi ile birlikte adeta açık hava okulu niteliği kazanmıştır. Şemseddin Sami'nin Kamusu'l-A'lamı'nda ilde, merkez ve kazalar dâhil olmak üzere 24 medresenin bulunduğu belirtilirken, 1318 tarihli Maarif Nezareti Salnamesi'nde il merkezinde Rıdvaniye, Rahimiye, Sakıbiye, İbrahimiye, İhlasiye, Rızaiye, Süleymaniye ve Şabaniye isimleriyle 8 medrese olduğu kaydedilmiştir (Akgündüz, 2008: 114).

Osmanlı'da ilköğretim Sıbyan Mektebi denen okullarda yapılmaktadır. Medreselere başlamadan önceki ilk aşama olan bu mekteplerde Kur'an-ı Kerim dersleri verilir, okuma yazma ve dört işlem öğretilmektedir. II. Mahmut döneminde eğitimde yapılan reformlardan sonra 1824 yılında ilköğretim zorunlu hale gelmiş, Tanzimat ile birlikte diğer kentlerde olduğu gibi Şanlıurfa'da da ibtidai, rüştiye, idadi gibi modern okullar açılmaya başlanmıştır.

2.1. Sıbyan Mektepleri

İlde bulunan Sıbyan mektepleri cami içlerinde eğitim öğretim yapmaktadır. Çakeri Cami Sıbyan Okulu, Dabakhane Sıbyan Okulu, Hacı Yadiğar Mescid-i Sıbyan Okulu, Haydariye Sıbyan Okulu, Karameydanı Cami Sıbyan Okulu, Muhammed Fazlı Efendi Sıbyan Okulu, Rahimiye Sıbyan Okulu, Sakıb Efendi Sıbyan Okulu, Tuzeken Cami Sıbyan Okulu, Yusuf Paşa Cami Sıbyan Okulu Şanlıurfa'daki sıbyan mektepleridir (Karakas, 2012: 156-159).

2.2. İbtidaiyeler

Urfa'da 19. yüzyılda Beykapısı Mahallesi'nde Hayriye, Ulucami Mahallesi'nde **Sadiye**, Yusuf Paşa Mahallesinde İrfaniye ve Dabakhane Mahallesi'nde Fevziye adlarıyla 4 ibtidaiye mektebi eğitim ve öğretime başlamıştır. Bu okulların yapım ve eğitim masrafları Şanlıurfa halkının katkıları, esnaftan alınan vergiler ve reji idaresinin gayrimenkul gelirleriyle sağlanmıştır (Karakas, 2012:165; Güzel, 2012:249).

2.3. Rüştiyeler

Osmanlı zamanında Rüştiyeler ortaokul seviyesinde eğitim veren kurumlardır. Şanlıurfa'da ilk Rüştiye Okulu 1869 yılında (Güzel, 2012:249) Urfa Mutasarrıfı Rumi Bey tarafından açılmıştır (Karakas, 2012:160). İldeki **Mekteb-i Rüştiye-i Mülki**, II. Abdülhamit zamanında halktan toplanan 30.000 kuruşla 1890 yılında yapılmıştır.

2.4. İdadiler

1902 yılında Urfa Rüştiyesine müdür olarak atanan İhsan Şerif Saru tarafından, eğitim süresine iki yıl daha eklenerek Urfa İdadisi kurulmuştur (Güzel, 2012:249; Karakas, 2012:174). Bu dönemde ayrıca ilde sadece kız öğrencilere ait olan ama çok uzun süre faaliyet gösteremeyen İnas Mektebi ve öğrencilerine mesleki eğitim veren Sanayi Mektebi (Eroğlu vd, 2012:552) de bulunmaktadır.

2.5. Yabancı okullar

Devlete ait olan okulların dışında ilde gayrimüslimlerin ve misyoner cemiyetlerin açtıkları okullar da vardır. Bu anlamda ilde anaokulundan liselere kadar her düzeyde pek çok okul açılmıştır. 1892 yılı itibariyle de ildeki Amerikan misyoner faaliyetlerinin eğitim alanındaki öncüsü olan Corinna Shattuck karşımıza çıkmaktadır (Turgut, 2015: 212). Kendisi ile adeta bütünleşen Urfa Körler Okulu Şanlıurfa'da misyonerlik faaliyetleri denince akla ilk gelendir (Yücel, 2011: 73).

2. CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE ŞANLIURFA'DA EĞİTİM ALANINDAKİ GELİŞMELER

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Osmanlı döneminden kalan okullarda eğitim faaliyetleri devam etmiştir. 1925 yılında ilde 2 ortaokul, 2 numune erkek okulu, 1 erkek ve 1 kız olmak üzere iki ilköğretim okulu bulunmaktadır. Bundan başka ilde Merkez İrfaniye Mektebi, Nusretiye Mektebi, İlk Kız Mektebi bulunmaktadır. Urfa Erkek Orta Mektebinde 70, Merkez Vatan Mektebinde 180, Beykapısı'nda Turan Mektebinde 149 öğrenci eğitim görürken, ailesi köyde olup da merkezdeki Köy Yatı Mektebinde eğitimini sürdüren 300 öğrenci bulunmaktadır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında bütün Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinde olduğu gibi, Şanlıurfa'da da eğitim düzeyi çok geridir. İlde eskiden çok yetersiz olan ilköğretim, 1950'lerde ve 1960'larda bir ölçüde

yaygınlaşmıştır. Ortaöğretim kurumları ise asıl 1970'lerde önem kazanmıştır. İlde, okuryazarlık oranı 1980'de %40'ın altındaydı. İlkokula devam oranı da oldukça düşüktür (1980'de % 59). Birçok köyde ve Şanlıurfa'da genelde yaygın olan köyaltı yerleşmelerde okul yoktur. İlkokul düzeyinde bile büyük bir kız-erkek dengesizliği vardır. 1980'de ilkokul öğrencilerinin yalnızca % 27'si kız öğrencidir. İlde ortaöğretim yaygınlaşmamıştır.

2.1. Şanlıurfa'da Okuryazar Oranı

Tipik bir Güneydoğu Anadolu ili olan Şanlıurfa, okuryazarlık oranı en düşük illerden biridir. 1927 nüfus sayımına göre ilde okuma yazma bilenlerin oranı % 6,9'dur. 1975 te Şanlıurfa'da, okuryazarlık oranı % 35,2 idi. Bu oran % 61,9 olan Türkiye ortalamasından çok düşüktür. Türkiye genelinde Hakkâri, Van ve Siirt'ten sonra okuryazarlık oranı en düşük il Şanlıurfa'dır. Şanlıurfa'da okuryazarlık oranı Mardin'le aynı düzeydedir. 1980'de ilde okuryazarlık oranı yalnızca % 38 olmuştur. Yani, ilde okuma-yazma bilmeme, 1980'lerde önemli bir sorun durumundadır.

Tablo 1: 1945/1960/1990/2013/2016 Yılları Okuma Yazma Bilenlerin Oranları (%)

	Bilen erkek 1945	Bilen erkek 1960	Bilen erkek 1990	Bilen erkek 2013	Bilen erkek 2016	Bilen kadın 1945	Bilen kadın 1960	Bilen kadın 1990	Bilen kadın 2013	Bilen kadın 2016
Şanlıurfa	18,9	27,1	72,7	96,8	97,1	2,9	5,3	38,6	83,5	84,1
Türkiye	41,9	53,6	88,7	98,6	98,8	16,1	24,8	71,9	93,4	94,1

Kaynak: (DİE,1960; DİE,1990; TÜİK, 2013). Not: 1945 yılında 7 yaş ve üzeri nüfus esas alınırken, 1990, 2013 ve 2016 yıllarında 6 yaş ve üzeri nüfus esas alınmıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Şanlıurfa'da okuryazarlık oranı çok düşüktür. 1935'te bu oran % 6,4'tür. Okuryazarlık oranı, 1960'ta ancak % 16,4'e yükselmiş, 1960'tan sonra da görece yavaş artmıştır. Hemen hemen tüm Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinde olduğu gibi Şanlıurfa'da da kadın-erkek okuryazarlık oranları arasındaki fark yüksektir. 1975'te kadınların % 80'den fazlası okuma-yazma bilmemektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında % 1 dolayında olan kadın okuryazarlık oranı, özellikle 1960'tan sonra bir ölçüde artmışsa da, artış çok yetersizdir. 1935'te % 1,6 olan kadın okuryazarlık oranı 1960'ta % 5,3'e, 1975'te de % 19,3'e çıkmıştır. Erkek okuryazarlık oranı ise, 1935'ten başlayarak genellikle düzenli olarak artmış, 1975'te % 50'ye ulaşmıştır.

Şanlıurfa'da (6+) yaşlardaki kişiler içinde, bir okuldan mezun olmadan okuma-yazma öğrenenlerin oranı 1980'de % 13,3'tür. Bir okuldan mezun olanların oranı ise % 24,7 idi. (6 +) yaşlardaki nüfus içinde ilkokul mezunlarının oranı % 18 ortaöğretim görmüş olanların oranı % 5,8, yükseköğretim mezunlarının oranı % 0,9'dur.

İlde okuma yazma bilen erkek ve kadın oranlarına baktığımızda 1945'ten 1990 yılına kadar ülke değerlerinden oldukça geri olduğunu görmekteyiz. Özellikle de okuryazar kadın oranında ilin durumu ülkeden kötüdür. Bunun en büyük sebeplerinin başında kırsalda okul olmaması ve kız çocuklarının okula gönderilmeyişi gelmektedir. Kız çocukları kardeşlerine bakmak, ev işlerine yardım etmek ve maalesef reşit olmadan da evlendirilmektedir. 1990 yılından sonra 2013 ve 2016 yıllarına gelindiğinde okuryazar erkek oranlarının ülke değerlerini yakaladığı fakat okuryazar kadın oranlarının yıllar içinde yükselmesine karşın hala ülke değerlerinin altında olduğu ortadadır. Burada yine çeşitli sebeplerle okuldan uzak kalan kız öğrencilerin varlığı karşımıza çıkmaktadır.

2.2. Şanlıurfa'da Örgün Öğretim

2.2.1. Okul Öncesi

Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar okul öncesi eğitimde dikkate değer bir yol kat edilmiştir. Yıllardan yıla okul öncesi okullar, öğrenciler ve bu okullarda görev yapan öğretmen sayısında artış olmuştur (Derman ve Başal: 564).

Tablo 2: 1997-2007-2016 Okul Öncesi Eğitim Düzeyinde Okul, Öğrenci Ve Öğretmen Sayıları

	Okul	Öğrenci	Öğretmen
Türkiye 1997	6 563	182 533	1 717
Şanlıurfa 1997	34	1 067	11
Türkiye 2007	22 506	701 762	25 901
Şanlıurfa 2007	379	16 090	331
Türkiye 2016	28 891	1 315 854	76 384
Şanlıurfa 2016	912	40 111	1 922

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler, Eğitim İstatistikleri, 1997, 2007, 2016.

1997-2016 yılları arasında okul öncesi eğitim düzeyinde gerek okul sayısı, gerek öğretmen sayısı, gerekse öğrenci sayılarında hem Türkiye’de hem de Şanlıurfa’da bir artış yaşandığı görülmektedir. 1997 yılından 2007 yılına gelene kadar okulöncesi eğitim veren okulların sayısı 11 kat artış olmuştur. Artış 2016 yılına gelene kadar da devamlılık göstermiştir. Öğrenci ve öğretmen sayılarında da pozitif yönde gelişmeler karşımıza çıkmaktadır. Bu durum okul öncesi eğitime verilen önemin bir sonucudur.

2017-2018 Eğitim-Öğretim yılında Şanlıurfa’da başlatılan “Okul Öncesi Eğitim Seferliği” ile derslik sayısı 1.895’e çıkarken, öğrenci sayısı ise 53.478 olmuştur. Öğrenci sayısı 13 bin artarak eğitimde çok önemli bir adım atılmıştır. Okul öncesi eğitimde zorunlu eğitim kapsamında olan 5 yaşındaki öğrencilerin okullaşma oranı % 87’ ye çıkarak Türkiye değeri olan % 70’i geçmiştir. İsteğe bağlı okul öncesi eğitim kapsamında 3-5 yaş aralığında okullaşma oranı %50 olmuş, burada da % 41’lik Türkiye değeri aşılmıştır (Şanlıurfa Milli Eğitim Müdürlüğü).

2.2.2. İlkokul

1869 Maarif Nizamnamesiyle Şanlıurfa’da çağdaş anlamda ilkokullar kurulmaya başlamıştır. 1923’te ilde, 100 ilkokul vardır. Cumhuriyet’in ilk yıllarında ilkokul sayısı azalmış, 1932’den sonra yeniden artmaya başlamıştır. 1943’te ilde yalnızca 64 ilkokul bulunmaktadır. Bunların yarısı eğitimli okullardır. Şanlıurfa, eğitim programı uygulanan güneydoğu illerinden biridir. 1943’te ildeki ilkokulların 3/4’ü kırsal kesimdedir. İzleyen yıllarda okul sayısı, düzenli olarak ve görece hızlı bir biçimde artmıştır. 1980’de ilde 748 ilkokul vardır ve bunların % 93’ü köylerde.

Tablo:3 Şanlıurfa’da Kent ve Kır okullarında Öğretim Biçimi (1979-80)

	Kent Okulu	Kır Okulu	Toplamı
Normal öğretim	4	239	243
İkili öğretim	46	447	493
Üçlü Öğretim	---	2	2
Diğer	---	10	10
Toplamı	50	698	748

Kaynak: (DİE, Milli Eğitim İstatistikleri, İlköğretim, 1979-80)

İlde ilginç bir olgu, birçok Doğu Anadolu ilinde olduğu gibi, yatılı bölge okullarının varlığıdır. Bu okulların kuruluş amacı, okul açılmamış olan köylerdeki çocukların okumasını sağlamaktır. 1938 sonunda ilde, Akçakale, Siverek, Viranşehir, Suruç ve Hilvan’da olmak üzere 5 yatılı bölge okulu vardır.

Şanlıurfa İl’inde ilkokul sayısı hayli yetersizdir. 1980’de köylerin % 18’i okuldan yoksundur. İl okulsuz köy bakımından Ağrı, Erzurum ve Mardin’den sonra 4. sıradadır. Okul sayısının yetersizliğinin bir başka göstergesi de, ikili öğretimin yaygınlığıdır. 1980’de köy okullarının 2/3’ünde, kentlerdeki okulların ise hemen hemen tümünde ikili ya da üçlü öğretim yapılmaktadır.

İlin geri sosyo-ekonomik yapısı, kırsal yerleşmelerin dağınıklığı, okullaşma oranını düşürmektedir. 1980’de ilkokul çağındaki nüfusun yalnızca % 59’u okula gidiyordu. Şanlıurfa bu durumuyla Mardin’e yakın bir düzeydeydi. Bu düşük okullaşma oranı, birçok ilde görülen tersine Şanlıurfa’da ilkokul öğretiminin henüz tam anlamıyla yaygınlaşmadığını göstermektedir. 1970-1980 arasında, birçok ilde görülen tersine, kırdan kente göçün etkisiyle, köy okullarında okuyan öğrenci sayısı azalmamıştır. Oysa Şanlıurfa’da yoğun bir kırdan kente ve il dışına göç olgusu yaşanmaktadır. Şanlıurfa’da görülen bu durum, ilkokul öğretiminin henüz yaygınlaştırılmamış olmasından kaynaklanır. Gerçekten de, il genelinde okullaşma oranı, yalnızca % 59’dur. Cumhuriyet’in ilk 20 yılında ilde ilkokul öğrencisi hayli azdır. 1923’te 1 100 olan öğrenci sayısı, 1943’te ancak 3 500’e yükselmiştir. İlkokul eğitimi asıl 1950’lerde yaygınlaşmaya başlamıştır. 1962’de öğrenci sayısı 26 000’e çıkmıştır. Artış, izleyen yıllarda da sürmüştür. 1970’lerde il dışına yoğun bir göç olmasına karşın, birçok ilde görülen tersine öğrenci sayısı düşmemiştir. 1980’de öğrenci sayısı 74.000’dir.

Tablo:4 Şanlıurfa’da Kent ve Kır İlkokullarındaki Öğrenci Sayısı

Yıllar	Kent		Kent Toplamı	Kır		Kır Toplamı	Toplam		Genel Toplam
	Erkek	Kız		Erkek	Kız		Erkek	Kız	
1961-62	8.641	3.226	11.867	11.111	3.127	14.238	19.752	6.353	26.105
1970-71	17.540	7.471	25.011	22.537	6.140	28.677	40.077	13.611	53.688
1979-80	22.249	11.718	33.967	31.806	8.236	40.042	54.055	19.954	74.009

Kaynak: (DİE, Milli Eğitim İstatistikleri, İlköğretim, İlgili Yıllar)

Cumhuriyet’in ilk yıllarında nüfusun çok büyük çoğunluğunun köy ve bucaklarda yaşamasına karşın, öğrencilerin ancak % 20-25’i kırsal kesimdedir. İlde ilköğretimin kırsal kesime yayılması, tam anlamıyla

gerçekleşmiş değildir. Ancak 1980'de kırsal nüfusun il nüfusuna oranıyla, köy okullarında okuyan öğrencilerin toplam öğrenci sayısına oranı eşitlenebilmiştir.

Birçok ildekinin tersine, Şanlıurfa'da kız-erkek öğrenci dengesine yaklaşılamamıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında kız öğrenci oranı çok düşüktür. Bu oran kırsal kesimde daha da düşmektedir. Örneğin, 1932'de il genelinde öğrencilerin yalnızca % 18'i, kırsal kesimde ise % 12'si kızdır. 1943'te bu oranlar daha da dönmüş, 1980'e değin de belirgin bir düzelme sağlanamamıştır. 1980'de il genelinde öğrencilerin % 27'si, kırsal kesimde ise % 20,6'sı kızdır.

Tablo:5 Kent ve Kır İlkokullarındaki Öğretmen Sayısı

Yıllar	Kent	Kır	Toplam
1961-62	274	339	613
1970-71	600	656	1 256
1979-80	1 036	1 732	2 768

Kaynak: (DİE, Milli Eğitim İstatistikleri, İlköğretim, İlgili Yıllar)

İlde öğretmen sayısı da eskiden beri çok yetersizdir. 1923'te ilde 69 öğretmen vardır. 1943'te bu sayı, eğitim programının da katkısıyla ancak 138 olmuştur. İzleyen yıllarda öğretmen sayısındaki artış sürmüştür. 1980'de ilde 2 768 öğretmen vardır.

Tablo:6 1993-2013-2016 İlkokul Düzeyinde Okul, Öğrenci Ve Öğretmen Sayıları

	Okul	Öğrenci	Öğretmen
Şanlıurfa 1993	1 312	145 388	3 525
Şanlıurfa 2012	1 391	235 006	8 972
Şanlıurfa 2016	1 292	217 116	9 363

Kaynak: (DİE, İl ve Bölge İstatistikleri, 1993; TÜİK, Eğitim İstatistikleri, 2003, 2012, 2016)

İlde 1993 yılından 2012 yılına gelinceye kadar okul, öğretmen ve öğrenci sayılarında artış olmuştur. 2012-2016 yılları arasında bakıldığında ise okul ve öğrenci sayılarında az da olsa bir düşüş yaşanırken, ilde görevli ilkokul öğretmeni sayısı yükselmiştir.

1943'te ilkokullarda öğretmen başına 25 öğrenci düşmektedir. Öğrenci sayısındaki artış, öğretmen sayısındaki artıştan daha hızlı olduğundan, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı da artmıştır. 1970-1980 arasında ise, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı biraz düşmüş, ancak bu dönemde öğretimin niteliğinde belirli bir düzelme söz konusu olabilmıştır.

Tablo:10'a göre 1993-2016 yılları arasında ilkokulda okul başına düşen öğrenci sayılarına bakıldığında ilin değerleri ülkenin durumundan iyiyken, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı açısından ülkenin gerisindedir.

2.2.3. Ortaokul

1955'te ilde yalnızca 4 ortaokul vardır. Ortaokullar tüm ilçelere yayılmamıştır. Ortaokul sayısında asıl artış 1965-1980 arasında gerçekleşmiş ve bu sayı 8'den 21'e yükselmiştir. Söz konusu dönemde ortaokullar kırsal yörelere de yayılmaya başlamış, ancak hızlı bir artış olmamıştır. 1982'de Şanlıurfa İl'indeki 28 ortaokulun 12'si bağımsız ortaokul, 10'u liselere bağlı ortaokul, 6'sı da temel eğitim yatılı bölge okuludur. Ortaokulda ise okullaşma oranı ilkokullarınkinden daha da düşüktür.

Tablo:7 Şanlıurfa'da Ortaokul Öğrenci Ve Öğretmen Sayısı

		1954-55	1964-65	1979-80
Öğrenci	Okul	4	8	21
	Erkek	597	1 963	6 886
	Kız	49	172	1 249
Toplam		646	2 135	8 135
Öğretmen		39	86	145

Kaynak: (DİE, Milli Eğitim İstatistikleri, Ortaöğretim, İlgili Yıllar)

1955-1980 arasında ortaokul öğrencisi sayısındaki artış da öbür illere göre daha yavaş olmuştur. Söz konusu dönemde, öğrenci sayısı 11,5 kat artmıştır. Kız öğrenci sayısı ise daha hızlı. 24 kat artmıştır. Bu artışa karşın, kız-erkek öğrenci dengesi kurulamamıştır. 1980'de kız öğrencilerin oranı % 15'tir. Dengesizlik yeni kayıtlarda da görülmektedir. 1978-1979 öğretim yılında ortaokullara kaydolun kız öğrenciler, tüm ilkokul mezunu kız öğrencilerin çok küçük bir bölümünü oluşturuyordu. Daha az belirgin olmakla birlikte aynı gözlem erkek öğrenciler için de geçerlidir.

Tablo:8 1993-2012-2016 Ortaokul Düzeyinde Okul, Öğrenci Ve Öğretmen Sayıları

	Genel Ortaokul	Genel Ortaokul (Öğrenci)	Genel Ortaokul (Öğretmen)
Şanlıurfa 1993	53	21 821	475
Şanlıurfa 2012	512	204 572	5 956
Şanlıurfa 2016	687	213 652	9 799

Kaynak: (DİE, İl ve Bölge İstatistikleri, 1993; TÜİK, Eğitim İstatistikleri, 2003, 2012, 2016)

İlde 1993 yılında 53 genel ortaokul bulunmaktadır. Genel ortaokullarda 21 821 öğrenci öğrenim görürken, 475 öğretmen görev yapmaktadır. 2012 yılından 2016 yılına kadar genel ortaokulların sayıları artarken burada öğrenim gören öğrencilerin de görev yapan öğretmenlerin de sayılarında artış olmuştur.

Öğrenci sayısındaki artış, öğretmen sayısındaki artışa göre daha hızlı olduğundan, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı artmaktadır. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 1955'te 17 1980'de ise 56'dır. Bu durum, öğretimin niteliğinin önemli ölçüde bozulmasına yol açmaktadır. 1955-1980 arasında lise öğretmeni sayısı 14 kat artmıştır. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısında ise önemli bir değişim olmamış, bu sayı 19 ile 15 arasında oynamıştır. 1993-2016 yılları arasında ise ortaokullarda okul başına ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısında da ilin durumu ülkeye göre geridir (tablo:10)

2.2.4.Liseler

1946'da açılan Urfa Lisesi, uzunca bir süre, ilin tek lisesi olarak kalmıştır. Lise sayısı 1965-1980 arasında 1'den 11'e yükselmiştir. Böylece bütün ilçeler liseye kavuşmuştur. Bu dönemde, liseler kırsal yörelere de girmeye başlamıştır.

Tablo:9 Şanlıurfa'da Lise Öğrenci Ve Öğretmen Sayısı

		1954-1955	1964-1965	1977-1978
Okul		1	1	11
Öğrenci	Erkek	198	501	3 199
	Kız	9	17	480
	Toplam	207	518	3 679
Öğretmen		14	27	212

Kaynak: (DİE, Milli Eğitim İstatistikleri, Ortaöğretim 1953-1960; 1961-1965; 1976-1978)

1982'de ilde 10'u bağımsız 8'i ortaokullu 18 lise vardı. Lise sayısının artmasına koşut olarak, lise öğrencisi sayısı da önemli ölçüde artmıştır. 1955'te ilde, 200 dolayında lise öğrencisi varken, bu sayı 1965'te 500'ü aşmış, 1980'de 3.200'e yükselmiştir. İl nüfusuyla ilişkili olarak değerlendirildiğinde, lise öğrencilerinin sayısının düşüklüğü açıktır.

Tablo 10: Okul ve Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı A-Okul başına, B-Öğretmen başına öğrenci sayısı

	İlköğretim						Ortaöğretim			
	İlkokul		Ortaokul		Mesleki Ortaokul		Lise (genel)		Mesleki ve Teknik Lise	
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Türkiye 1993	134	28	338	47	362	17	490	15	384	15
Türkiye 2013	195	19	304	18	---	---	506	16	308	14
Türkiye 2016	195	17	301	16	---	---	377	13	419	12
Şanlıurfa 1993	111	41	411	45	510	---	457	17	203	10
Şanlıurfa 2013	173	29	407	32	---	---	673	26	430	24
Şanlıurfa 2016	168	23	306	21	---	---	555	17	469	14

Kaynak: (DİE, 1993; TÜİK 2013, 2016)

1955'te ve 1965'te liselerde, hemen hemen hiç kız öğrenci yoktur. 1955'te 9, 1965'te 17 kız lise öğrencisi vardır. Bu sayı, hızla artarak 1980'de 480'e ulaşmıştır. Bununla birlikte, 1980'de lise öğrencileri içinde kız öğrencilerin oranı yalnızca % 13'tür. Kızlarda ortaokuldan liseye geçiş oranı oldukça yüksektir. 1978-1979 öğretim yılında bu oran % 48'dir. Ayrıca, ortaokulu bitiren kızların önemli bir bölümü de mesleki ve teknik liselere kaydolmaktadır. Hatta tüm liselere kaydolmuş kız öğrenci sayısı, ortaokulları bitiren kız öğrenci sayısını aşmaktadır. Bu durum, bazı bölgesel meslek liselerinin il dışından öğrenci çekmesiyle açıklanabilir.

Tablo 11. 1993-2003-2012-2016 Lise Düzeyinde Okul, Öğrenci Ve Öğretmen Sayıları

	Genel Lise	Öğrenci	Öğretmen
Şanlıurfa 1993	18	8 231	479
Şanlıurfa 2003	32	27 212	749
Şanlıurfa 2012	75	65 688	1 838
Şanlıurfa 2016	94	76 612	3 093

Kaynak: (DİE, İl ve Bölge İstatistikleri, 1993; TÜİK, Eğitim İstatistikleri, 2003, 2012, 2016)

1993 yılında 2016 yılına kadar ildeki liselerin sayısı 5 kattan fazla atmıştır. Bununla orantılı olarak öğrenci ve öğretmen sayılarında da artış olmuştur. Burada nüfus artışının yanında önce 8 yıllık sonraki süreçte de 12 yıllık kesintisiz eğitime geçilmesinin dolayısıyla eğitime verilen önemin artmasının sonuçlarını görmekteyiz.

Genel liselerde okul başına düşen öğrenci sayılarında 1993 yılında il 457 değeri ile 490 olan ülke değerinden iyi durumdadır. 2013 ve 2016 yıllarında ise il, ülkenin gerisine düşmüştür. Genel liselerde öğretmen başına düşen öğrenci sayılarında da durum aynıdır (Tablo:10).

2.2.5.Mesleki ve Teknik Ortaöğretim

İldeki mesleki ve teknik okullar 1940'larda kurulmaya başlamıştır. Bu yıllarda, ilde bir kız enstitüsü ve bir erkek sanat enstitüsü açılmıştır. Öbür mesleki ve teknik okullar 1960'lar ve 1970'lerde öğretime geçmiştir.

Tablo:12 Şanlıurfa'da Orta Dereceli Mesleki Ve Teknik Öğretimde Okul, Öğrenci Ve Öğretmen Sayısı

		1961-62	1970-71	1979-80
Öğrenci	Erkek	425	1 434	2 603
	Kız	282	922	1 193
	Toplam	707	2 356	3 796
Okul		5	11	20
Öğretmen		49	134	219

Kaynak: (DİE, Milli Eğitim İstatistikleri, İlgili Yıllar)

1980'de Şanlıurfa'da 52 genel ve mesleki ortaöğretim kurumu ve bu kurumlarda okuyan 15 600 öğrenci vardı. Ortaöğretim gören öğrencilerin %52'si ortaokullarda, % 24'ü liselerde, % 24'ü de mesleki ve teknik okullarda okumaktadır. 1980'de ortaöğretim çağındaki nüfusun yalnızca 1/5'i okula gitmektedir. İlkokul düzeyinde zaten düşük olan okullaşma oranı ortaokul düzeyinde daha da düşmektedir. Yetersiz de olsa ortaöğretimin bir ölçüde yaygınlaşması 1965-1980 arasında gerçekleşmiştir. İlköğretim düzeyinde olduğu gibi, ortaöğretim düzeyinde de kız-erkek öğrenci dengesizliği belirgindir. 1980'de ortaöğretim öğrencilerinin yalnızca % 18,7'si kız öğrencidir.

Tablo:13 1979-80 Mesleki ve Teknik Okullar, Öğretmen ve Öğrenci Sayıları

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı
İmam Hatip Ortaokulu	3	771	*
Kız Sanat Ortaokulu	3	463	*
Makinist Ortaokulu	1	32	2
Sağlık (Köy-Ebe) Ortaokulu	1	98	*
Öğretmen Lisesi	1	116	20
İmam Hatip Lisesi	3	351	34
Kız Meslek Lisesi	3	394	64
Endüstri Meslek Lisesi	3	998	65
Ticaret Lisesi	1	515	25
Sağlık Meslek Lisesi	1	58	9

*Lise öğretmenleri dersleri vermektedir.

Kaynak: (DİE, Milli Eğitim İstatistikleri, Mesleki ve Teknik Öğretim, 1979-1980)

1980'de ilde, 8'i ortaokul düzeyinde 20 mesleki ve teknik okul vardı. Bu okullarda okuyan öğrenci sayısı 3.800 dolayındadır. Bu daldaki öğrencilerin %36'sı ortaokul düzeyindeki okullardadır. Mesleki ve teknik ortaokullarda okuyan öğrencilerin büyük çoğunluğu 3 imam-hatip ortaokuluyla 3 kız sanat ortaokulunda toplanmıştır. Öğrencilerin % 57'si imam-hatip okullarında % 34'ü kız sanat okullarında, kalanı da bir sağlık okuluyla bir makinist okulundadır. Lise düzeyinde ise imam-hatip okullarının ağırlığı azalmakta, endüstri meslek liseleri ve ticaret liseleri ön plana geçmektedir. 1980'de mesleki ve teknik liselerde okuyan öğrencilerin % 41'i 3 endüstri meslek lisesinde, % 21'i 1 ticaret lisesinde, % 16'sı 3 kız meslek lisesinde, % 14'ü 3 imam-hatip lisesinde, % 5'i 1 ilköğretmen okulunda, kalanı da 1 sağlık meslek lisesindedir.

Tablo:14 Mesleki ve Teknik Okullar, Öğretmen ve Öğrenci Sayıları

	Mesleki ve Teknik Ortaokul	Mesleki ve Teknik Ortaokul (Öğrenci)	Mesleki ve Teknik Ortaokul (Öğretmen)	Mesleki ve Teknik Lise	Mesleki ve Teknik Lise (Öğrenci)	Mesleki ve Teknik Lise (Öğretmen)
Şanlıurfa 1993	10	5 107	---	25	5 084	521
Şanlıurfa 2003	---	---	---	38	6 428	427
Şanlıurfa 2012	---	---	---	82	39 468	1 467
Şanlıurfa 2016	---	---	---	127	65 029	4 232

Kaynak: (DİE, İl ve Bölge İstatistikleri, 1993; TÜİK, Eğitim İstatistikleri, 2003, 2012, 2016)

İlde 1993 yılında mesleki ve teknik ortaokullarda ise 5 107 öğrenci bulunmaktadır. 1993 yılından 2003 yılına gelindiğinde artık mesleki ve teknik ortaokullar karşımıza çıkmazken, bu okullar ya kapatılmış ya da

genel ortaokul ve mesleki ve teknik lise olarak eğitim öğretim faaliyetlerine devam etmiştir. Teknik eleman ihtiyacını karşılamak üzere önemli bir görevi olan mesleki ve teknik liselerde ise 1993 yılından 2016 yılına gelinceye kadar 5 kattan fazla artış olmuştur. Bir meslek sahibi olmak adına öğrencilerin de bu okullara yöneldiği ve haliyle öğretmen ihtiyacının ortaya çıktığı, dolayısıyla öğretmen sayısının da arttığı açıktır.

Okul ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı mesleki ve teknik lise açısından değerlendirildiğinde yine 1993 yılı için ilin durumunun ülkeden iyi olduğu görülürken, 2013 ve 2016 yıllarında il ülke gerisindedir (Tablo:10).

Tablo:15 2007/2016 Yıllarında İlköğretim Ve Ortaöğretim Düzeyinde Okullaşma Oranı

Yıl	Türkiye			Şanlıurfa		
	İlköğretim	Ortaöğretim		İlköğretim	Ortaöğretim	
2007	97,3	58,5		92,7	24,4	
Toplam	97,3	58,5		92,7	24,4	
2016	İlkokul	Ortaokul	Ortaöğretim	İlkokul	Ortaokul	Ortaöğretim
Toplam	91,1	95,6	82,5	94,7	92,4	60,0

Kaynak: (Millî Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2007-2008: 1; TÜİK Eğitim İstatistikleri, 2007, 2016)

2007-2016 yılları arasında okullaşma oranlarına baktığımızda ilin sahip olduğu değerler ülke değerlerinin gerisindedir. İldeki okullaşma oranları istenilen düzeyde değildir.

2.3. Şanlıurfa'da Yükseköğretim

1974'te yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre ilde yaklaşık 12 lise mezunundan 1'i üniversiteye girebilmektedir. İl bu bakımdan, Siirt'le aynı düzeyde, Gaziantep ve Diyarbakır'ın gerisinde, Mardin'in ve Adıyaman'ın önündedir. Üniversiteye girişler bakımından Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 1965'te 4. olan il, 1976'da 3. sıraya çıkmıştır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi illeri arasında orta sıralarda yer alan il aynı yıllarda ülke genelinde 56. sıradadır. 2003 yılında yapılan üniversiteye giriş sınavının sonuçlarına göre il 33. Sırada yer alır. O yıl sınava giren 15 449 kişiden 12 001'i sınavı kazanmıştır.

1980'lere gelindiğinde Şanlıurfa'daki tek yükseköğretim kurumu, 1980-1981 akademik yılında 243 öğrencisi, 24 öğretim elemanı olan mesleki yüksekokuldur. Şanlıurfa Meslek Yüksekokulu 1976 yılında Dicle Üniversitesine bağlı olarak kurulmuştur. Bu yükseköğretim kurumu 20 Temmuz 1982 tarihli YÖK Kararnamesi ile Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi'ne bağlanmıştır. İlde Harran Üniversitesi adlı yeni üniversite kurulması için, Şanlıurfalılar tarafından girişimler yapılmıştır. Hatta bu sebeple "Urfa Harran Üniversitesi Kurma Derneği" kurulmuştur, bu dernek, amaçlarını açıklayan bir de broşür yayınlamıştır. Harran Üniversitesi Rektörlüğü 11.07.1992 tarihli ve 21281 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 03.07.1992 tarih ve 3837 sayılı kanun ile kurulmuştur. Üniversite bugün 13 Fakülte, 4 Yüksekokul, 1 Devlet Konservatuvarı, 12 Meslek Yüksekokulu, 3 Enstitü, 13 Araştırma ve Uygulama Merkezi ile faaliyetlerini sürdürmektedir (Harran Üniversitesi Resmi Web Sayfası).

Tablo:16 Üniversiteye Kayıtlı, Okuyan Ve Mezun Sayısı

Yıl		Yeni Kayıtlı	Önlisans Ve Lisans Okuyan	Önlisans Ve Lisans Mezun	Önlisans Ve Lisans Mezun Erkek	Önlisans Ve Lisans Mezun Kadın
2000	Türkiye	372 883	1 508 205	212 028	121 574	90 454
2000	Şanlıurfa	1 608	6 679	1 205	892	313
2010	Türkiye	770 774	3 626 642	520 614	284 001	236 613
2010	Şanlıurfa	4 467	13 090	2 512	1 478	1 034
2016	Türkiye	1 306 708	6 627 505	753 480	371 107	382 373
2016	Şanlıurfa	4 659	20 434	3 809	2 059	1 750

Kaynak: (TÜİK, Bölgesel İstatistikler, Eğitim İstatistikleri, İlgili Yıllar)

2000 yılında ilde üniversiteye yeni kayıtlı öğrenci sayısı 1 608 iken, bu sayı 2016 yılında 4 659'dur. Okuyan öğrenci sayısı 2000 yılından 2016 yılına kadar artarak 6 679'dan 20 434'e yükselmiştir. 2016 yılında Türkiye'de yüksekokul veya fakülte mezunlarının oranı % 14,9 iken, ilde % 8'dir. İl bu değeriyle ülke değerlerinin gerisinde kalmıştır.

Tablo:17 Üniversitede Görevli Personel Sayısı

Yıl		Öğretim Elemanı	Profesör	Doçent	Yardımcı Doçent	Diğer Öğretim Elemanı
2000	Türkiye	67 880	8804	5 249	10 407	43 420
2000	Şanlıurfa	466	19	31	92	324
2010	Türkiye	111 495	15 529	8 486	21 717	65 763
2010	Şanlıurfa	819	71	78	246	424
2016	Türkiye	151 763	22 535	14 203	34 652	80 373
2016	Şanlıurfa	1 032	102	81	289	560

Kaynak: (TÜİK, Bölgesel İstatistikler, Eğitim İstatistikleri, İlgili Yıllar)

İlde üniversiteye olan talebin artmasıyla doğru orantılı olarak öğretim elemanı ihtiyacı da artmış, 2016 yılında üniversitede görevli personel sayısı da 2000 yılına göre yükselmiştir.

3. ŞANLIURFA'DA YAYGIN EĞİTİM

3.1. Urfa Halkevi

Şanlıurfa Halkevi 1934 yılında Uray Sineması'nda düzenlenen bir törenle açılmıştır. İlerleyen zamanlarda ilde halkevi ve halk odaları hizmet vermeye başlarken merkez Şanlıurfa Halkevi olmuştur (Yıldırım, 2016: 320).

Halkevi bünyesinde, dil tarih ve edebiyat, güzel sanatlar, gösterit, spor, sosyal yardım, halk dersaneleri ve kurslar, kitapsaray ve yayın, köycülük, müze ve sergi olmak üzere 9 şube bulunmaktadır (Deniz, 2009: 126). Şanlıurfa Halkevi ilk dönemlerinde 7 şube ile hizmet vermiştir (Pınar ve Özduygün, 2016: 871). Bu şubeler vasıtasıyla konferanslar, sosyal ve kültürel etkinlikler, okuma yazma kursları gibi pek çok faaliyet yürütülmüştür.

3.2. Urfa'da Halk Eğitim

1980'lere gelindiğinde ergen nüfusun okuryazarlık oranı hayli düşük olan ilde yetişkinler arasında da okuryazarlığın geliştirilmesi önem kazanmaktadır. İlde yaygın eğitim merkezleri pek yoktur. Mesela, ilde bir çirak eğitim merkezi bulunmaz.

Örgün öğretimin dışında kalan kızlar için tek öğretim kurumu olan pratik kız sanat okulları, Suruç, Şanlıurfa, Birecik, Siverek'te vardır. 1978-1979 öğretim yılında bu okullarda 449 öğrenci okumaktadır. Bu sayı, ortaöğretim kurumlarında okuyan toplam kız öğrenci sayısı ile karşılaştırıldığında oldukça yüksek sayılabilir.

Halk eğitim örgütüne her cins ve yaşta kimseler için 1982-1983 öğretim yılında 140 kurs açılmıştır. Bunlardan en yaygın olanı, sayılan 45'e ulaşan biçki-dikiş kurslarıdır. Aynı yıl, ilde açılan tüm kurslara toplam 5.600 kişi katılmıştır.

Ülke düzeyinde yaygın olan Kuran kurslarına, 1978'de ilde 238 kişi katılmıştır. İldeki yetiştirme yurdunda, 1978-1979 öğretim yılında 92 erkek öğrenci eğitilip barındırılmaktadır. 1950'de açılan bu yetiştirme yurduna yalnızca erkek öğrenciler kabul edilmekte, kızlar Gaziantep'e gönderilmektedir.

Okuma-yazma öğretme amacıyla açılan 48 halk dershanesinde 1978-1979 öğretim yılında 653 kişi eğitim görmektedir. 1981'de açılan kampanya sırasında okuma-yazma kursu sayısı 546'ya çıkarılmıştır. Bu kurslara 15 298 kişi katılmıştır.

İlde yaygın eğitim faaliyetleri gerek Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi ve MEB Halk Eğitim Merkezleri ve Akşam Sanat Okulları bünyesinde devam etmektedir. Belediye tarafından açılan 11 adet sanat ve meslek kursu bulunmaktadır. Bunun yanında İŞKUR destekli sanat kursları da verilmektedir.

3.3. Kütüphaneler

İlde bulunan halkevine ait kütüphanede 2 180 kitap vardır (Pınar ve Özduygün, 2016: 876). 1993 yılında ilde bulunan kütüphane sayısı 7'dir. 86 613 kitabı bünyesinde bulunduran kütüphanede okuyucu sayısı 319 518'dir.

Tablo:18 Halk Kütüphaneleri, Kitap, Yararlanma, Bin Kişi Başına Yararlanma, Ödünç Verilen Materyal Sayıları

Yıl	Bölge	Kütüphane Sayısı	Kitap Sayısı	Yararlanma Sayısı	Bin Kişi Başına Yararlanma Sayısı	Ödünç Verilen Materyal Sayısı
2000	Türkiye	1 340	12 809 225	19 975 215	---	---
2008	Türkiye	1 156	13 662 483	19 034 750	266	4 578 792
2016	Türkiye	1 137	18 828 188	23 266 599	292	9 012 110
2000	Şanlıurfa	11	116 225	190 348	---	---
2008	Şanlıurfa	12	128 438	403 271	256	88 107
2016	Şanlıurfa	10	194 177	391 079	202	102 226

Kaynak: (TÜİK, Bölgesel İstatistikler, Kültür İstatistikleri, İlgili Yıllar)

2000 ile 2016 yılına kadar hem ülkede hem ilde kütüphane sayılarında eksi yönde bir gelişme olmuştur. Bununla beraber kitap ve ödünç verilen materyal sayısı bakımından artış olduğu açıktır. Yararlanma sayısı olarak bakıldığında ülke için en verimli yıl 2016 iken, il için 2008 yılıdır. Bin kişi başına yararlanma sayısında ilin değerleri ülke değerlerinin gerisindedir. 2016 yılı itibarıyla ilde bulunan kütüphane sayısı 10, kitap sayısı da 194 177'dir.

4. SONUÇ

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte ülkenin nihai hedefi olan "muasır medeniyetler seviyesine ulaşma" ancak eğitilmiş bir ulus ile mümkündür. Bu anlamda eğitim seviyesinin iyileştirilmesine, okuryazar oranının artırılmasına ve eğitilmiş insana ihtiyaç duyulmuştur. Toplumun gelişmesi ve kalkınması için gerekli olan eğitime talep de günden güne artmış, bu talep doğrultusunda okul ve öğretmen sayısı da yükselmiştir. İlk olarak eğitimdeki ikilik kaldırılmış, devam eden süreçte belirlenen planlar çerçevesinde eğitim politikalarına yöne verilmiştir.

Şanlıurfa ilk ve orta çağlarda eğitime verdiği önemle dikkat çekmektedir. 4. Yüzyıla kadar dini ağırlıklı eğitim ön plandayken, bu tarihten sonra felsefe, bilim ve tıp alanları müfredata dâhil olmuştur. Tarih, coğrafya, edebiyat, felsefe, astronomi ve doğa bilimleri dersleri okutulmaya başlanmıştır. İslam devletlerinin hâkimiyetine girmesiyle eğitimde medrese kültürü ile tanışmış, nice ilim ve bilim insanı yetiştirmiştir. Tanzimat'ın ilanından sonra modern anlamda okullar açılarak medreselerin yanında eğitim faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Cumhuriyet ile birlikte bu ikilik ortadan kalkmış, çağın gereklerine uygun ve denk bir eğitim sistemi benimsenmiştir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında il maalesef ülkenin durumundan geridir. Okuryazar nüfus oldukça düşük orandadır ve bunu en çok etkileyen de okuryazar kadın oranının düşük olmasıdır. İlkokul sayısı özellikle köyaltı yerleşimde çok azdır ve okullaşma oranı düşüktür. Diğer bir durum ise kız çocuklarının okul hayatına devamlılığının istenilen düzeyde olmamasıdır.

İlerleyen zamanlarda ile eğitim anlamında yapılan yatırımlar söz konusu oranların pozitif yönde değişmesini sağlamış, okullaşma oranları, okul sayıları okuryazar oranları ülke değerlerine yaklaşmıştır ancak yine de yeterli değildir. 2003 yılında ilin eğitim sektöründeki gelişmişlik sıralaması 78 iken (Dinçer vd., 2003: 129). 2015 yılına gelindiğinde ilin bu sırasımı koruduğunu görmekteyiz. Burada ilin yoğun biçimde göç vermesi, doğurganlık oranlarının yüksek olması gibi sebepler gösterilebilir.

KAYNAKÇA

Akgündüz, Murat. (2008). Osmanlı Dönemi Urfa Medreseleri ve Tedrisat Hayatı.

İstem. Yıl:6, Sayı:11, s.113-121.

Deniz, Muzaffer. (2009). "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Antalya Şehrinde Eğitim (1923-

1950)". (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Derman, M. Taner ve Handan Asude Başal. (2010). Cumhuriyetin İlanından

Günümüze Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretimde Niceliksel ve Niteliksel Gelişmeler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(11), 560-569.

DİE, (1935). Genel Nüfus Sayımı Verileri.

----- (1945). Genel Nüfus Sayımı Verileri.

---- (1955); Genel Nüfus Sayımı Verileri.

---- (1960); Genel Nüfus Sayımı Verileri.

---- (1965); Genel Nüfus Sayımı Verileri.

----, (1980), Genel Nüfus Sayımı Verileri.

---- (1993), İl Ve Bölge İstatistikleri.

---- (1994), İl Ve Bölge İstatistikleri.

----, (1961-1965), Milli Eğitim İstatistikleri.

----, (1963), Milli Eğitim İstatistikleri.

----, (1970-1971), Milli Eğitim İstatistikleri.

----, (1974-1975), Milli Eğitim İstatistikleri.

----, (1978-1979), Milli Eğitim İstatistikleri.

Dinçer, Bülent vd. (2003); İllerin Sosyo- Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.

Eroğlu, Cengiz vd. (2012). Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep. ORSAM. Ankara.

Güzel, Abdülkadir. (2012). 1927 Tarihli Urfa Salnamesinin Tarihi Coğrafya

Özellikleri Bakımından Değerlendirilmesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 11(1), s. 231-262.

Karakaş, Murat. (2012). **Cumhuriyet Öncesi Şanlıurfa'da Kültür ve Eğitim.**

Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Şehir Kitaplığı Dizisi: 12. Konya.

MEB (1999). Eğitim İstatistikleri

-----, (2007-2008). Sayısal Veriler.

Pınar, Mehmet ve Yunus Özduygün. Urfa Halkevleri Ve Faaliyetleri (1934-1951).

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:9, Sayı: 43, Nisan.

Şanlıurfa Milli Eğitim Müdürlüğü. <https://sanliurfa.meb.gov.tr/www/okul-oncesi-egitimde-turkiye-rekoru-sanliurfadan/icerik/1794> Erişim: 02.04.2018.

TÜİK, (1990), Bölgesel İstatistikler, Demografik Veriler.

-----, (2000), Bölgesel İstatistikler, Demografik Veriler.

-----, (2017), Bölgesel İstatistikler, Demografik Veriler.

-----, (1997). Bölgesel İstatistikler, Eğitim istatistikleri.

-----, (2000). Bölgesel İstatistikler, Eğitim istatistikleri.

-----, (2007). Bölgesel İstatistikler, Eğitim istatistikleri.

-----, (2012). Bölgesel İstatistikler, Eğitim istatistikleri.

-----, (2016). Bölgesel İstatistikler, Eğitim istatistikleri.

-----, (2000). Bölgesel İstatistikler, Kültür istatistikleri.

-----, (2008). Bölgesel İstatistikler, Kültür istatistikleri.

-----, (2016). Bölgesel İstatistikler, Kültür istatistikleri.

-----, (2013). Seçilmiş Göstergelerle Tunceli.

-----, (2015). İllerde Yaşam Endeksi.

Yıldırım, Yüksel. (2016). Urfa'nın Sosyo-Kültürel Yaşamında Mihenk Taşı Bir

Kurum: Urfa Halkevi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:9, Sayı: 45, Ağustos.

<https://www.harran.edu.tr/sayfa.aspx?st=icerik&sid=12> Erişim: 01.04.2018.